

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

VED
CL. ESKILDSEN OG H. LAUSTEN-THOMSEN

INDHOLD:

1. *Johan Hvidtfeldt*: Beskrivelse af en Rejse til Vestslesvig 1798.
2. Dr. phil. *Gudmund Schütte*: Holstensk „Folkevelsignelse“ i Sydøstslesvig og Østholsten.
3. *Th. Wulff*: Brylluppet paa Jordsand.

Nr. 2. 16. Aarg.

1. August 1939.

Sønderjyllands Kredittforening

Haderslev

Banken for Brørup og Omegn

Aktieselskab

Kontortid 10—12 og 2—4

BRØRUP

H. A. GRUBERTS SØNNER

Aktieselskab

Metalvarefabrik

Frankrigsgade 40

København S.

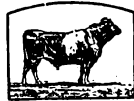
Køb dansk Arbejde!

Det danske Gødnings-Kompagni A/S

København

Nykøbing F., Odense, Aalborg, Struer, Vejle, Aarhus Esbjerg, Sønderborg

Ældste og største
Gødningsforretning
i Danmark.

Eneste Fabrikant
af Superfosfat
her i Landet.

Salgskontor for Danmark for

A/S Dansk Svovlsyre- & Superphosphat-Fabrik

Aktieselskabet

Nordiske Kabel- og Traadfabriker

København F.

KABELVÆRK . TRAADVÆRK . VALSEVÆRK

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717

KØBENHAVN

H. Rasmussen & Co.

Aktieselskab.

Frederiksgade 37-39. Telf 59.

Odense.

Jernstøberier

S o m m e r s k o

De Forenede Teglværker

Akts. ved Aarhus Akts.

Kontor: Parkallé 15,

Telf. 644. Aarhus. Telf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radial-
sten, glass. Tagsten
og Mursten.

Graasten Bank A/S

Kontortid 9—12 & 2—5

Lørdag 9—1

GRAASTEN

Spare- og Laanekassen
i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 101.

Kontortid: 10—1 og 2¹/₂—5¹/₂.

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjyds Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

Ladelund Landbrugs- og
Mælkeriskole,

Brørup St.

5 Mdrs. Landbrugskursus Nov.-Marts

9 — do. Novbr.-Juli

8 — Mælkerikursus Sept.-April

Uddannelse af Kontrolassistenter.

J. C. Overgaard.

A/S

Jyllands Papir-Værk

Aarhus

Spare- & Laanekassen
for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1¹/₂ Million

Graasten Teglværk

Graasten

Dampmøllen Viktoria

Aktieselskab

ODENSE

AKTIESELSKABET

Øxenbjerg

Dampmølle

Svendborg.

Sønderjyds
Teglintustri

Nordre Fasanvej 127

Telf. C. 4520 — Taga 1700 —

Taga 1717 — København N.

Facadesten, flammede Sten,

Tagsten, Drænrør

Alle Bygningsartikler

Reserveret B.

KURANSTALLEN
Gl. Skovridergaard
V. STARCKE
OVERLÆGE
AABEN HELE AARET
SILKEBORG
FORLANG
PROSPEKT
TLF 514
515

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

„Sønderjydske Maanedsskrift“

Kr. 6.00 aarlig.

Adda

Korsetterne virker slankende,
sitter eminent og er beha-
gelige i Brug.

Aktieselskabet

Glud og Marstrands Fabriker

Uplandsgade 20

DANIA

GASAPPARATER

OG GASOVNE

Mest besparende Fabrikat

Silkeborg Husholdningsskole
Statsanerkendt m. Barneplejeafd.
Moderne Skole, smukt beliggende. Alm.
og elektr. Køkken, Centralvarme, Bad.
5 Mdrs. Kursus beg. 4. Maj. Maanedss-
kursus i Barnepleje alene afholdes i
April. Progr. sendes. SYNNØVE LUND

Smith & Co. A/S

Cykler og Cykledele
en gros
ODENSE

Juelsminde Kuranstalt

Horsens

VÆVESKOLEN

„ASKOVHUS“

Vævestuen „Askovhus“
Sønderborg

Charlottenlund
Travbane

Løbedage i August.
d. 16., 20., 23., 27. og 31.

Totalisator

Musik

Restauration

Dansk Andels Ægexport

Vestervoldgade 7 & 9

Telf. 2126 - 11126 - København

Forlang altid
NYLAGTE **ÆG**

stemplet med D. A. Æ.-Mærke.

Støt

de sønderjydske
Indsamlinger

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10—3 — Telefon 516 og 517
Skanderborg

A/s Neumann & Zimmermann

Kanalvej

Lyngby

SKYTTEHUSET VEJLE

Musik og Dans.

Vejleljords største Udflugtssted.

TELEFON: 74.

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 — 807 808

Andels - Anstalten Tryg.

(Gensidigt Livsforsikringsselskab)

Statsanerkendt.

Statskontrolleret

Præmiereserve ca. 37 Mill. Kroner

Samlede Aktiver - 42 -

Hovedkontor Røsenørnsalle 1, København.

V. LUNDSGAARD & SØN

Assurancefirma

Raadhuspladsen 45.

Tlf.: 10149

København V.

M. J. Grønbech & Sønner

Amaliegade 9

København K.

Jern

Staal

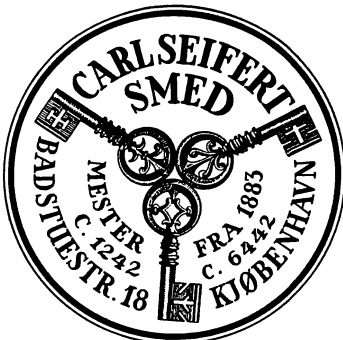
S. Samulevitz

Skt. Knudsvej 27, Kbhvn. V.

Tlf. Vester 3681 3682

Fabrik for

elektriske Varmelegemer,
Varmepuder, alle Slags
Modstande, Loddekolber,
Kogeploader, Kogekar,
Slipspressere, Benklæde-
pressere, Højfrekvensap-
parater etc. etc.

er Garantmærket for
MEDICIN

fremstillet af Medicinal-
fabriken FERROSAN og
klinisk gennemprøvet af
medicinske Autoriteter
og Hospitaler saavel i
Danmark som i Udlandet.

VEJLE STØBEGODS

C. M. Hess' Fabrikker A/S

Horsens Landbobank A/S

Kontortid 9¹/₂—2 og 4—5
HORSENS

BAMBA'S

Smør og Kaffe

N. RAACKMANN

PAPIRVAREFABRIK
HORSENS

1. August 1939.

Beskrivelse af en Rejse til Vestslesvig 1798.

AF JOHAN HVIDTFELDT.

1798 foretog Provst Jens Frederik Boesen (1765—1839) i Vigerslev paa Fyn en Rejse til Hviding. Rejsen gik over Faaborg, Fynshav, Augustenborg, Graasten, Aabenraa til Hviding. Formaålet dermed var utvivlsomt at besøge svigerfaderen Pastor Joachim Ewald.

Pastor Boesen har forfattet en beretning om sin rejse. Den findes i Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Samling 4to. 3187). Nogen aandfuld eller dybtstående personlighed faar man ikke indtryk af, at dens forfatter har været. Og meget af indholdet er uden interesse. Almindelige betragtninger eller ligegyldige almenkendte historiske oplysninger. Værdifuldest er efterretningerne angaaende Hviding sogn. Forfatteren opholdt sig kun nogle faa dage der. Et dybtgående personligt kendskab til forholdene kan der saaledes ikke være tale om, men i ret vid udstrækning har han sikkert nydt godt af sin svigerfaders viden om sit sogns og sine sognebørns forhold.

Den 20. aug. forlod Pastor Boesen og hans selskab Faaborg med Als som maal. De lagde til ved Fynshav, hvor der var en ny, smuk og bekvem bro, som sagdes at være bekostet af den daværende Hertug af Augustenborg paa grund af hans og hans families hyppige rejser til København.

Rejsen gik derefter til Augustenborg. » . . . Her saa vi iblandt andet et lille Menagerie eller rettere Levningerne af et saadant, hvori endnu fandtes foruden nogle hvide Paafugle og andre Fugle, een Deel af de saakaldte Silkehaler, der, som man sagde os, ynglede overflødig Det eneste ubehagelige Syn, jeg mindes, vi havde, var en gammel moesbegroet Træhest, der stod og paraderede usselt tæt udenfor Slottet. Dette nu ubrugelige Redskab, der kuns minder om hine barbariske Dispotismens Tider, synes en saa oplyst Mand som Hertugen nok at kunde skaffe af Veyen«.

Fra Augustenborg gik turen over Sønderborg, Graasten, Aaben-

raa og Rødekro til Hviding. Om hedeegnen hedder det blandt andet: » Et Bøsseskud vesten for Hellevad begynder den rette Lynghede, som bestaar af uoverseelige Strækninger begroede med Lyng-Geil og nogle andre magre Hedevæxster Paa nogle Steder, hvor Grunden i sig selv er siid og fugtig, og disse Dele ikke nok haver kunde forraadne, have de dannet en Art af Tørvejord, der dog ikke gaar dybere end nogle Tommer og tillige med den derpaa voxende Lyng skrælles af Jordens Overflade, hvilket da udgjør Indbyggernes almindelige Ildebrændsel og kaldes Tørv eller Lyng Tørv, da derimod den almindelige Tørv kaldes Klyne. Lyng Tørven holdes ellers her for en temmelig god Brændsel, omendskiøndt den giver mere Aske, blusser højere og brænder snarere ud end den anden Tørv, men sætter derimod ey nær saa megen feed Sod Mergel, som man temmelig almindelig finder i Hede-Eggen og i de sildigere Tider har begyndt for Alvor at benytte sig af, forbedrer og frugtbargjør vel Jorden meget, men langt fra erstatter den dog Savnet af Giødning, da man holder for, Jorden ej uden Skade kan belægges dermed mere end een Gang og behøver siden Giødning for at vedligeholde Frugtbarheden Et Par Steder paa Veyen til Hvidding saa vi og hele Strækninger i Heden begroede med Ege, men ej højere end 1 a 2 Alen, buskagtige og allerede bortsvedne i Toppen. Det er neppe at troe, at alt dette har været saaledes bestandigt, saameget er i det mindste vist, at man paa nogle Steder midt i Heden synes at finde Spor til fordum pløjede Agre, ligesom og undertiden opgraves i Moserne Rødder og Stammer af Træer, og endnu staaer nogle smaae Skovstrækninger med Træer, gamle, ilde voxne og forknyttede, dog af temmelig Højde

Køer gives i denne Hedeegn af samme Størrelse som de Fyhnske, de gik løse i Hederne og moysommelig afplukkede de faae Urter og Græsstraee tilligemed de spædste Grene af Lyngen, som man sagde mig, kunde de deraf godt underholdes, men Smørret blev bestandig hvidt

I Agerschov fortalte en snaksom Bondekone mig som et Beviis paa, deres Egn ey var saa ringé, som den lod, at deres Præst, som for kort siden var død, havde været hos dem i 16 Aar, var kommen med 1800 Rigsdaler Gield og efterlod sig nu 10,000 Rigsdaler Formue, jeg tilstod hende, at det berømte Fyhns Præster ey kunde komme saavidt«.

Om natten gjordes der ophold i Spandet kro, som Pastor Boesen kendte længe før han kom til egnen af det gængse ordsprog: » Det gaar an, sagde Spandet Præst, da har de ham i kroen«. Nu lærte han den at kende som en ubehagelig og uren hytte. Den næste dag naaede han til Hviding, hvor han forblev nogle dage. Han benyttede lejlig-

heden til at indsamle en del oplysninger om sognets økonomiske og kulturelle beskaffenhed.

Vestenvinden har en meget stærk magt og har skadelig indflydelse paa indbyggernes sundhed. » . . . Cathar, Brystsvaghed og overalt Forkølelses Sygdomme grassere her almindeligere end andensteds, og jeg har ikke noget andet Sted i Danmark iblandt Almuen seet saa mange aldrende Folk plagede af Udtæring, Gigt og andre saadanne Sygdomme, imidlertid findes her og mange, som med et godt Helbred naaer en temmelig høj Alder

I Hedejorden graves ofte Mergel, der findes nogle faa Alen under Sandet, har en betydelig Dybde og er blandt med Kride, som viser sig i større og mindre afrundede Stene. Markstene findes her sieldent af nogen Størrelse. Følgende Planter fandt jeg at voxe her meest almindelig: Æble- og Pæretræet opelskes i Haverne, men kan ej komme frem, uden hvor de har Læe mod Vinden af Huse, Diger eller andre Træer. — Blommetræet synes derimod at staae sig noget bedre. — Hyld og Piil lægger man sig meget efter og planter samme omkring Haverne.

Lyng 2 Slags, Maalbær, Pors, Giil og Veypiil findes overalt i Heden, Tyttebær noget sieldnere. Engelsk Græs og hvid Klever ere de hyppigste Planter paa Marskengene. Endeel almindelige Strandplanter saasom Glasurt, Avenaria rubra, Artemesia maritima, Asher trifolium og især Strand Veibred voxer meget hyppig ved Havet og Grøfterne, hvilke og for det meste ere fyldte med salt Vand«.

Kvægavlen er den vigtigste næringsvej. Hestene er store og vel-skabte, men tunge i det. Man tillægger flere, end man selv bruger. » . . . disse sælges da til Prangere eller de nærmeste Markeder, da en Bondehest paa 4 Aar almindelig koster 40 a 70 Rigsdaler«. Der tillægges en stor mængde køer. Studene sælges, naar de er tre eller fire aar, til de egentlige marskbeboere, som feder dem endnu mere og derefter fører dem som slagtekvæg til København, Hamborg, Holland og andre steder. Saadan en Stud kan da koste 25 a 30 rigsdaler. Malkekøerne faar særdeles god føde baade sommer og vinter, og paa egnen kan man ikke nok undre sig over de jyske og fynske køers slette »Vinter Traktement«. Køerne kælver som regel om efteraaret. Faar holdes kun til eget brug. De er af den engelske art med lange haler. Svin tillægges som regel ogsaa kun til eget brug. De opføres og fedes med spøl, som der her er nok af, da man har frihed til at brænde brændevin. Paa marken ses der, til fordel for agerdyrkingen, ingen svin.

» . . . Hedelandet, som udgjør Sognets østlige Deel, har i forrige Tider meest ligget udyrket, enten aldeles til Unytte eller dog kuns til

ringe Græsning for nogle faae Kiør og Faar, nu derimod opdrives hvert Aar mere deraf, og behandles da paa følgende Maade. Jorden opløjes og derefter belægges med Mergel omtrent saa tykt, som naar man godt giøder, dette nedpløjes derefter næste Foraar og besaaes med Havre, som almindelig lykkes godt. Næste Aar saaes igien Havre, og derefter giødes Jorden, pløjes to Gange og besaaes med Byg, som i en saaledes tilberedt Jord ofte giver 11 Fold. Derefter saaes Rug og saa Bønner eller anden Sæd. Naar man saaledes har faaet 5 a 6 Halme, hviler Jorden igien nogle Aar, og har man begyndt med god Følge at besaae den med Klever. Naar den har hvilet, giødes den igien og bruges til Sæd ligsom tilforn, men mere end een Gang belægges den ey med Mergel.

Det saakaldte Agerland . . . drives for det meste bestandig uden at hvile og giødes undertiden meest til Byg, det saaes med Rug, Byg, Havre, Bønner og Erter. Rug saaes ikke meget, bliver kuns lav i Straetet og mislykkes ofte. Til Byg, som er den meste Sæd, pløjes for første Gang strax efter Høst, dog som oftes ey hele Ageren, men alene de sidste Dele deraf, som er meest græsbundet. Dermed ligger det Vinteren over, tidlig om Foraaret belægges Jorden med Giødning, denne nedpløjes strax og derefter harves, først i Maj saaes Bygget i den saaledes harvede Jord og nedpløjes, først naar Kornet er kommet op og en Finger høj, harves Ageren med en let Harve engang over, hvorved Jorden løsnes om den spæde Plante. Lykkes det da, at man faar snart Regn, voxer Kornet fortræffeligt efter denne Behandling og giver i mange Aar 10 a 12 Fold«.

Af havre saaes altid den sorte havre. Ærter dyrkes til eget forbrug. Valskebønner bruges som et godt og nærende Hestefoder.

» Foruden Qvægavl og Agerdyrkning er ingen betydelig Næringsvej for dette Sogns Beboere undtagen Kniplings Forarbejdelsen. Det er bekiendt, at denne Fabrik nu i omtrent 150 Aar har blomstret paa Egnen i og omkring Staden Tøndern og sætter nogle Tusinde Mennesker i Arbejde og Næring. En Kiøbmand, født i Westphalen, navnlig Steenbeck, skal først have begyndt dette Anlæg og omtrent 1646 indført, formodentlig fra Brabant endeel gamle Mænd, som forstod Kniplingskunsten. Disse underviiste Fruentimret i og udenfor Tøndern, og ved dem igien udbredte Kunsten sig immer videre. Saa ringe en Begyndelse dette Værk endog har havt, saa er det dog nu en af Dannemarks fordeelagtigste Fabrikker. Pontoppidan mener i hans økonomiske Ballance, at over for 100,000 Rigsdalers Værdie skulde da aarligen være udført deraf til de tyske Messer og til Østersøen, og paa nærværende Tid er Afsætningen vist nok ikke ringere.

Fabrikken føres ellers af en stor Mængde Handlende deals i Tøn-

dem selv, deels paa Landet deromkring, som hver for sig holder indtil 1000 Piger af Bondestanden i bestandigt Arbejde. Disse leveres Traad, som enten forskrives fra Tydskland eller kjøbes paa den nyelig anlagte Fabrik i Tøndern, saavidt samme kan tilstrække, og forarbejder da Vahre deraf efter de Handlendes Forskrift og Mynster. Arbejdet betales hvergang efter Accordt og saaledes, at en flittig og duelig Pige kan have tarveligt Udkomme derved, det kan ey nægtes, at de Handlende tager den bedste Fordeel, og de stakkels Piger maa nøjes med lidet, dog hielper det noget i denne Henseende, at paa Tider, da der er god Afsætning, overbyder den ene Kræmmer den anden for at tiltrække sig mange Piger. De Handlende forsende enten Kniplingerne udenlands eller afsætte dem til omvandrende Kræmmere, som sælge dem i smaa Qvantiteter omkring i Danmark og Norge, og denne Handel haver saaledes beriget mange Familier her paa Egnen. Saa vist som det nu er, at denne mærkværdige Fabrik underholder en stor Mængde Mennesker, sætter ey faae i Velstand og indfører en Deel Penge i Landet, saa vist er det ogsaa, at den har sine skadelige Virkninger, jeg vil ikke tale om, at den unddrager et stort Antal af Bondestandens Fruentimre fra Markarbejdet og andre Landvæsens Forretninger, hvis Tab igien maae erstattes ved Jydske Piger, som aarlig komme og tage Tieneste her og upaatvivlelig maae savnes i deres Fædrene-Egne, men det, som er det allerværste, de fleste Kniplersker tabe ved deres siddende Arbejde med foroverbøjet Legeme efterhaanden ganske deres Helbred og bliver hektiske, forvoxne og i alle Henseender svagelige. De ere som oftest uvante og uduelige til andet Arbejde og almindelig døde i ugift Stand, saa at Fabrikken endog hindrer Folkeformerelsen mere, end man skulde forestille sig, hvorfor det nok ikke var til Landets virkelige Fordeel, at den mere udbredte sig.

Dette om Kniplingsfabrikken i Almindelighed. I Hvidding Sogn ere omtrent 50 Piger, som for det meste leve af at kniple, og iblandt disse ere nogle, som forarbejde Kniplinger, der betales med 6 Rigsdaler Alen, hvoraf Kniplerskens Fortieniste kan være 13 Mark.

Hvad Almuens Levemaade paa denne Egn angaaer, da er samme temmelig god, især i Henseende til Mad og Drikke, saa at det ey er sieldent, man finder dem traktere sig med Kaffe, The, Viin og andre saadanne Drikkevarer. En besynderlig Drik er her meget almindeligt, saa snart der er noget Gilde eller Traktement paa Færde, den bestaaer af Kaffe uden Fløde, men med megen Sukker, hvori blandes omtrent $\frac{1}{3}$ Kornbrendeviin, denne for enhver Fremmed saare ubehagelige og ækle Drik kalder man Puns og er saa forelsket i, at den rigtig nok ofte misbruges. I Klædedragt derimod er man mere simpel, dog er fiint Klæde og Sirts ej ualmindelig til Stads for nogenledes formuende

Folk, men det, hvori man dog meest sætter sin Pragt og Anseelse er smukke og beqvemme Boeliger. Disse bygges næsten altid af Grundmuur og bestaae af 2 eller fleere Længder, som ere bygte sammen, saaledes at man kan gaae fra Værelserne i Fæestalden og derfra i Loe og Lade uden at komme under aaben Himmel. I Stalden er, hvor det kan lade sig gjøre, Vandpost med Trug, saa at Kreaturerne kunde vandes uden at komme ud af Huset. I Værelserne kommer man først af Forstuen i Kiøkkenet, derfra i Dagligstuen, som kaldes Dams, siden i Storstuen, hvorfra i Almindelighed gaaer en Dør til Haven, og endelig i Enden af Huset til toe Giestekamre, overalt rigelig bemalet og pudset og Dagligstuen panelet samt ziret omkring Kakkelovnen, der altid er en Jern Bilægger med smukke Hollandske Fliser, og et lille Glasskab, hvori forvares Sølvtoy, Thetøy og deslige.

Til Sengesteder bruges almindelig Alkover, der lukkes med 2 Dørre, saa at man slet ikke bliver dem var om Dagen, en Indretning som uden Tvivl er skadelig for Sundheden.

Tvende vigtige Bygningsmaterialier fabrikerer man sig selv herpaa Egnen, det er Muursteen og Kalk. De første stryges for det meste af Klæk og brændes i en dertil indrettet liden Ovn i en opkastet Bakke paa Marken. Ovnens Indretning er meget simpel, den rummer 3000 Steen og udfordrer til en Brændning 3 Læs Tørv. Stenene blive mørkerøde eller, naar de lykkes meget godt, blaaagtig brune og glasagtige og ere overmaade varige. Kalken brændes af Muslingeskaller og det paa følgende Maade. Skallerne samles i Havet paa den høje Sandgrund, som gaaer ud fra Strandbredden, de lægges derefter paa et høyt og luftigt Sted paa Marken, indtil de ere vel tørrede, man vælger da en Dag, der blæser en frisk staaende Vind, og indretter et langagtigt smalt Rum, der paa alle Sider har en halv Alen høj Bænk omkring af Lyngtørv, hvori adskillige Trækhuller ere anbragte. Dette Rum opfyldes nu med Skallerne, og naar Tørven antændes og kommer i Brand, udbrændes tillige disse, de føres hjem, medens de endnu ere hede og udlæskes med Vand, indtil de have forvandlet sig til et fiint og hvidt Meel, da Kalken er færdig. Den er udentvivl ligesaa stærk og bindende som Steenkalken, men næppe saa hvid.

I Henseende til denne Egns Indvaanere selv maae man tilstaae, at de i Almindelighed ere ærlige, troe, vindskibelige, tienstagtige og velgiørende Mennesker, de fleste ere og temmelig velhavende og føle sig lykkelige i deres Forfatning«.

Beboernes værste fjende er Vesterhavet. Der fortælles om de forskellige vandfloder og digebygningen. »... Ved Hvidding findes ingen Dige for Havet; Marsklandet er der paa Egnen saa smalt, at det ikke vilde kunde forrente den uhyre Bekostning, der vilde medgaae

til at opføre en Dige og desuden mener man, at den herværende Marsk endnu ikke er moden nok til Inddigning, da man vil have erfaret, at naar den i nogle Aar i Rad ikke oversvømmes, er den kiendelig mindre god og frugtbar. Imidlertid udsættes man ved denne aabne og ubeskyttede Beliggenhed for idelig Vandflod, enhver ubetydelig Storm opjager strax Floden paa Engene, og skeer det, naar Kreaturerne ere ude, kan man ikke uden stor Livsfare faae dem reddede, ofte omkomme mange, inden de kan komme i Sikkerhed, og Høe, Korn og Alt, hvad der findes paa de oversvømmede Strækninger, borttages. Undertiden trænger Havet sig endog frem til Byerne, som dog for det Meste ligger paa Gesten, saaledes begyndte det ved den . . store Flod 1792 at bryde ind i Husene og gik i rasende skummende Bølger igiennem Gaderne, de bæængstede Indvaanere saae sig da ingen anden Udvej end at begive sig med deres bedste Sager paa Lofterne. da den mørke Nat og det dem allerede omringende Hav forbøde dem at flygte andensteds hen; den Gang blev og et temmelig stort Skib løstrevet fra Fahnøe og opdrevet Norden for Hvidding over et Par Marker. hvor det endnu længe efter stod paa tørt Land. Ved saadanne større og mindre Oversvømmelser borttager Havet paa nogle Steder næsten aarlig noget af Marsklandet, men tilsætter igjen paa andre Steder. og i de sidste Tider har det tilsatte uden Tvivl været langt betydeligere end det borttagne«.

Pastor Boesen omtaler derefter øerne Fanø, Manø og Rømø. Angaaende Fanø fortæller han, at mens mændene om sommeren farer til søs, drager en stor mængde af de ugifte kvinder til fastlandet, især til marsken, for at tjene. Om efteraaret rejser de igen tilbage til deres ø og modtager hør til at spinde for lærredshandlerne i Ribe.

» Romøe . . har meget velhavende Beboere, hvoraf Mange fare som Hollandske Skibscapitainer og forhverve sig derved betydelig Rigdom. men have saadan Kierlighed til deres lille Fædreneland, saa blottet det og synes at være for Naturens Behageligheder, at de altid efter at have erhvervet sig Formue vender tilbage for der at nyde Lønnen for deres Arbejde. I forrige Tider drev Beboerne meget Fiske-rie og vare derved temmelig fattige, men siden man har holdt op dermed og brugt Søfart, har Velstanden indfundet sig«.

Tilslut omtales en rejse til Grelsbøl syd for Tønder.

Holstensk „Folkevelsignelse“ i Sydøst-slesvig og Østholsten.

Af Dr. phil. GUDMUND SCHÜTTE.

Danskerne gælder i den slesvig-holstenske Troslære som onde, grusomme Voldsherskere fra Arilds Tid.

A. J. Lorenzen lader paa Bindet af »Unsere Heimat Nordschleswig« (1912) en nordslesvigsk Bonde under det til Plattysk oversatte frisiske Løsen »Lever dod as slav!« (»Hellere død end Træl.«)*) væрге sig med vældige Øxehug mod en angribende dansk Voldsmænd.

Fru *Ingèborg Andresen* lader i Festspillet »Offa« Kong Vermund og de andre Angler overvælde Danekongen Alewig med Skældsord som »ækel Røver«.

Professor *O. Brandt* kalder i sin »Geschichte Schleswig-Holsteins« (1925) Danekongen Gorm den Gamle en »vild Tyskerfølger«.

Til Gengæld fremstilles Foreningen af Slesvigere og Holstenere under Løsenet »Up ewig ungedeelt« som fri og fredelig.

A. J. Lorenzen symboliserer paa Bindet af nævnte Værk de to Folkestammer som to fagre Jomfruer, der kærlig rækker hinanden Haanden.

Asmus v. d. Heide (Lærer Jürgensen, Løgumkloster) skriver: »Tysk Liv trænger over Dannevirke, Adelsmanden forrest, Købmanden, Haandværkeren, Bonden efter ham.«

Hele denne Fremstilling er mildest talt noget ensidig. Det danske »Voldsstyre« er en fri Digtning »aus dem Innern des Bewusstseins«; man har aldrig gjort Forsøg paa at paavise det ved historiske Exemp-ler. At tyske Købmænd og Haandværkere tilførte Sønderjylland en Kulturstrøm, er rigtigt nok. Men at den holstenske Junker gjorde det samme, og at hans koloniserende livegne Bønder i Sydøst-slesvig var en fri, kultursvangrende Strøm, — det har man til Dato glemt at paa-vise nærmere. Her skal nu kastes noget Lys over de i Mulm hvilende Forhold i Sydøst-slesvig med et Sideblik paa det tilgrænsende Østholsten.

*) Som om Nordslesvigerne nogensinde havde talt Plattysk.

Først nogle Ord om Holstenernes *Folkekarakter*.

Den er, som den udmærkede holstenskfødte Sprogmand, Prof. *Leskien* engang sagde til mig, haardere og skarpere end Danskernes. (Hertil maa føjes, at naar Danskerne savner Holstenernes Haardhed, saa kendemærkes de til Gengæld ved sejt Taalmod. I sin Festtale for Verduns Forsvar sagde Marskalk Foch: »Kun to Navne i Verdenshistorien kan sidestilles med Verdun: Thermopylæ og Dybbøl«).

Helmold skriver i sin »Slavekrønike« om Holstenerne: »Dette fri og trodsige, raa og tøjlesløse Folkefærd saa i Freden kun et Aag, som det paa ingen Maade vilde bøje sig under . . . Disse utæmmede Vildæsler »havde kun til Vane det vilde Fjæs at formumme samt at udspænde Garn for den vildfarnes Fod«, og derhos stjal, hvad det ikke kunde komme afsted med at røve«.

Holstenerpræsten skriver om Ditmarskerne: »Det er skaanselsløse Folk, som grumt dræber, hvad de træffer, og som ikke jorder de dræbte Legemer eller uden Godtgørelse tillader de dræbtes Venner at gøre det. . . . De er tøjlesløse . . . de forhaaner ogsaa de afsjælede Legemer og blotter dem. Og Ditmarskernes Kvinder er rovgridske som vilde Dyr og Ulvinder, . . . har Dristighed til at dræbe, til at forhaane de dodes Legemer og endog trække Indvoldene ud af dem og sætte dem paa lange Stænger og spaa af dem«.

Kendt er det, at *Ditmarskerne* førte aarhundredlange Krige med de holstenske Grever, forbitrede Stammekrige, som vi intet tilsvarende har til i Danmark. Ligeledes krigedes de med deres frisiske Naboer i Ejdersted. *Holstenerpræsten* fortæller, at fordi Friserne for mange Aar siden havde hængt 4 holstenske Hestetyve efter Lov og Dom, overfaldt Ditmarskerne i 1414 og følgende Aar deres Land og brændte i Snesevis af deres Landsbyer.

Tilsvarende fortæller *Holstenerpræsten* om den holstenske Junker *Henneke Lembek* i 14. Aarh., at da to af hans Folk var bleven uskyldig hængt som Tyve i Kiel, overfaldt han Kielerne paa Ekernförde Marked og dræbte eller fangede mange af dem.

Om sin Yndlingshelt, *den kullede Greve*, fortæller *Holstenerpræsten* følgende yderst karakteristiske Træk. »Nævnte store Grev Gerhard . . . havde samlet en saa stor og mægtig Hær af Soldknægte og Lejesvende, at han blev spurgt, hvordan han evnede at yde dem Sold fra Maaned til Maaned, hvortil han svarede, at han vilde føre dem ind i Ditmarskernes Land, hvor de, hvis de sejrede, vilde finde rigelig Sold. Men hvis de overvindes, vil de blive dræbte, og jeg saaledes blive fri for deres Sold«. — En køn Røvermoral!

Det hele giver Billedet af raa Kraft og Tøjlesløshed.

Helt synes det ikke at savne Eftervirkninger i Nutiden . Sydtyskeren Prof. *Gutschmid*, der i 1860erne var ansat i Kiel, kalder Holstenerne med Udtryk, der ikke kan gengives, og paastod, at de kun ved preussisk Tugt maaske engang kunde blive til Mennesker, og den store Historiker *Treitschke* underskriver dette Skudsmaal (jævnfør Hjelholt, »Treitschke og Slesvig-Holsten« S. 191 etc.). Da der i 1920 udbrod en hel Epidemi af *Bombeattentater* mod Landraadskontorer og andre Embedsbygninger rasede den saa at sige udelukkende i Holsten og Sydslesvig.

Spørgsmaalet er nu, hvorledes saadanne Karaktertræk gav sig Udslag i de *politiske Styrelsesforhold*.

Der er ingen Tvivl om, at i det gammelsaxiske Holsten, særlig i Ditmarsken, holdt der sig et stolt, ukueligt *Frimandsstyre*.

Men i *Naboomraaderne, der erobrede af Saxerne*, udviklede der sig en dyb Kløft mellem Erobrernes adelige Efterkommere og de undertvungne Indfødtes Efterkommere, der for en stor Del nedsank i ufri Stand. Dette paapeges af *Lintzel*, af *Volq. Pauls* i »Geschichte Schleswig-Holsteins« (1937), III, 13 ff., af *Gutenbrunner* hos H. Schneider, »Germ. Altertumskunde« (1938), S. 41. F. Eks., siger Pauls, var det under Dødsstraf forbudt lavbaaren Mand at ægte højbaaren Jomfru. Og ifølge *Heedemann-Hespen*, »Die Herzogtümer Schleswig-Holstein und die Neuzeit«, S. 161, havde efter holstensk Sædvaneret Husbonden Lov til at henrette en borttrømt horig Tjener.

Saadanne Tilstande herskede i det erobrede Omraade i *Nordtyskland*, men endnu langt mere blandt de underkuede, stammefremmede *Vender* i Østholsten. Og til Folk under samme Vilkaar som Venderne maa vi regne *Indbyggerne af Sønderjylland*, til hvem Holstenerne, efter Holstenerpræsten at dømme, nærede et *indgroet Nationalhad*. Holstenerpræsten vil ikke engang godkende Jyderne som Nordlændinge; han kalder dem Afkom af onde, troløse Jøder, der er bleven indplantede af en tysk Kejser.

Dette er Sandheden om det »urgamle up-ewig-ungedeelte« Stammefrændskab, hvorom der fables i Slesvig-Holstenernes Lærebøger og fromme Legender.

Jeg skal nu gennemgaa nogle Exempler paa Fremgangsmaaden i Østholsten og Sydøstlesvig.

ØSTHOLSTEN.

1. Holstenerpræsten fortæller fra den kullede Greves Tid:

»I Landet Vagriens var mange Grever, og paa Grund af deres Mængde kunde de ikke leve fredelig(!) uden at plyndre og forurette deres Undersaatter. Thi *Adolf, Græve af Segeberg*, sendte en Dag sine Tærskere til en Gaard, der tilhørte en af Slægten Splid, for at tærskere Havren og det øvrige Korn og bringe Kornet til ham paa Borgen; disse Tærskere lod Husets Herre af Slægten Splid Fødderne hugge af og sendte samme Tærskere tilligemed de afskaarne Fødder i en Kærre til Segeberg til deres Husbond Grev Adolf. Paa lignende Vis gik ogsaa de andre Grever til Værks mod deres Undersaatter«. (Afhugning af en Fod var ogsaa hos de tyske Junkere i Østersøprovinserne en gængs Straf for Livegnes Rømning).

2. »1553 lader *Hasselburg* en borttrømt Husmand henrette. Ting og Ret fælder Dommen. Mishandlet, martret, med Benene flængede, lægges han paa Hjulet. Men ingen gør Indsigelse mod Godsejerens Paastand, at livegne Husmænd efter Holstenernes Landret forspilder Liv og Ejendom, naar de er bortvegne uden gyldig Opsigelse«. Heede mann-Hespen, I. c. 161.

3. Paa Godset *Bürau* forefaldt i 18. Aarh. et modbydeligt Livegenmord. Paa Grund af en Rømning blev flere Livegne kastede i Hundehullet; en af dem døde som Følge af Mishandlingerne, jfr. Gloy. »Geschichte der Leibeigenschaft in Holstein«.

SYDØSTSLESVIG.

1260 og 1288 overlod den danskfjendtlige Enkedronning *Mechtild* sine Ejendomme i Sydøstsjælland til sine Frænder, de holstenske Grever. Det var Indledningen til disse Egenes Fortryskning. Nybyggerne var ikke, som Asmus v. d. Heide vil give det Udseende af, frie, demokratiske Rydningsmænd; de var de holstenske Grevers lydige Hørige, blandt hvem senere det i Østholsten herskende Livegenskab fandt let Udbredelse.

4. Junker *Otto Rantzau* paa Himmelmark i Svans lokker 1590 en Byskriver, *Jørgen Wesling*, fra Kiel ud paa sin Borg og mishandler ham ved at sætte ham i den spanske Kappe. Borgens Tjenestemænd maa efter Ordre kaste Sten paa Kappen, og haanlig byder Junkeren den martrede Mand en Mursten til at tørre Taarerne paa. Tommel-skruerne er allerede gjort istand til at paasættes Staklen; nærmest ved et Mirakel slipper han derfor, og han bliver tilslut afpresset en Løsesum. Se Eckardt, »Alt-Kiel in Wort und Bild«, S. 26.

5. Junkrene *Otto Sehestedt* og *Pavel Breide* overfalder i 15. Aarhundrede en Fisker ved Fysing Aas Munding i Slien og røver ham al hans Fangst. Martensen & Henningsen, Nyudgave af Pastor Jensens »Angeln«, S. 75.

6. *Pavel Breide* fører en formelig Fejde mod Byen Slesvig og udplyndrer enhver Borger, han faar Kløer i. Smst.

7. Junker *Henke Storm* til Kalebygaard i Angel plager Slesvig By med Voldsgærninger, hvoraf 15 opregnes. F. Ex. brød han ind hos *Otto Brodersen* (tydelig en Mand af dansk Æt), slog hans Hustru blaa og blodig i hendes eget Hus og vilde »oven i æ Handel« voldtage hende.

8. Adelen drev Røverier. Særlig klagedes der over de mægtige *Lembekkere*. Deres Borg *Maarkær* kaldtes en Røverrede. Jensen, »Angeln«, S. 89.

9. Slægten *Schinkel* paa *Hessel* ved Ulsnæs stod i Ry for Søroveri. Smst.

10. Paa *Røst* boede i 14. Aarh. *Otto Lembek*, en voldske Mand. Smst. Herrerne af Slægten *Rumohr* paa *Røst* »var vel nok de haardeste i hine Tider og ivrigst opsat paa at udvide deres Herredømme«. Martensen & Henningsen, Nyudgave af Jensens »Angeln«, S. 216.

11. 1613 skulde *Sandbæk* i Angel tvinges til Hoveri under *Røst*; Sandbækkerne takker Kong Kristian IV, fordi han har frelst dem. Smst.

12. *Asmus Rumohr* paa *Røst* tilrev sig Patronatsretten over *Kappel*. Sønesønnen *Heinrich* kastede adskillige af Kappelboerne i Hundehullet paa *Røst*; det forbødes ham af *Gottorphertugen*. *Heinrichs Søn Detlef* vilde gøre dem livegne og krævede Undersaats-Ed; ogsaa det fremkaldte et Forbud. 1667 flygtede 64 Familier fra *Kappel* til *Arnæs* for at undgaa hans Plagerier. Martensen & Henningsen, smst.

13. Den gottorpske Minister *v. Kielmannsegge* i 17. Aarh. »havde i Angel erhvervet Godset *Satrupholm* af Hertugen og udnyttede paa hensynsløs Maade sin Magtstilling og Bøndernes Trængsler i hine trængselsfulde Tider til at udvide sin Ejendom«. Martensen & Henningsen, S. 201.

14. Medens Baron *v. Königstein* ejede Godset *Ø* i *Østangel*, gjorde hans livegne Bønder 1739 Mytteri og dræbte en Foged. De blev straffede med Massehenrettelse i *Gundelsby*. V. v. *Holstein-Rathlou*, »Mellem Flensborg Fjord og Ejderen«, S. 66.

15. Hertug *Frederik af Glücksburg* søgte at udvide Livegenskabet ogsaa til Sundeved. 1736 udstedte han en Forordning om haarde Straffe for bortrømte Livegne. Samtidig indførte han delvis tysk Sprog i sine Kirker og Skoler; hvem der klagede, truedes med Fængsel og Mulkt paa 24 Rigsdaler. Allen, »Det danske Sprogs Historie i Sønderjylland«, I, S. 202.

Ovenstaaende lille Urtekost af Vidnesbyrd har jeg samlet paa i adskillige Aar. Det er ejendommeligt, at nye Exempler med usvigelig Sikkerhed næsten altid falder indenfor samme Omraade. Af danske tilsvarende Exempler fra Nordslesvig eller andensteds i det danske Sønderjylland har jeg ikke fundet et eneste; forekommer Exempler paa Brutalitet i Nordslesvig, skyldes de altid Holstenere eller Oldenborgere som f. Ex. Klaus Lembek, Henning Pogwisch, Hertug Hans den Yngre (og førnævnte Hertug Frederik af Glücksburg). Dette kan ikke være tilfældigt. Interessant er det at se, hvordan Voldførelsens Foreteelser skrider regelmæssig fremad fra Syd mod Nord: Slesvig, Fysing, Kaleby i 14hundredtallet, Himmelmark i 15hundredtallet, Røst, Sandbæk, Satrupholm i 16hundredtallet; Ø, Gundelsby, Lyksborg i 17hundredtallet.

Vi har her en slaaende Illustration til det paastaaede »up ewig ungedeelte« Stammefrændskab mellem Slesvigere og Holstenere og dets saakaldt velsignelsesrige Virkninger. Gid man vilde skrive sig det bag Øret og holde op med at lade sig bluffe af det slesvig-holstenske Litani.

Brylluppet paa Jordsand.

Af Th. Wulff.

(Nordslesvigsk Søndagsblad 1882).

1.
Der laa i Fordums Tider
paa Jordsands grønne Ø:
en lille venlig Landsby
tæt ved den dybe Sø.
Langt imod Øst sig strakte
et fedt og frodigt Land
kun ved et lille Vandløb
adskilt fra Hjerpsted Strand.

2.
En Vej med Ris betegnet
gik over Prilens Bund.
Og tørt ved Ebbetider
hen over sandet Grund

man tit saa Mænd og Kvinder
fra deres stille Bo
rask og behændig ile
til Kirke som til Kro.

3.
Iblandt de Bøndergaarde
i Jordums lille By
een knejste stolt af Grundmur
og opført ganske ny.
Fra høje Varf den skued'
ud over By og Land.
Dér boede Peter Jensen,
den rige Bondemand.

4.
Det var en Søndag Morgen,
mørk Himlen er og graa.
Dybt Vesterhavet bruser,
og høje Bølger gaa.
I Hus hos Peter Jensen
i hele Jordums By.
Der er en Løben, Færden
fra tidlig Morgengry.

5.
Af Vogne holdt ved Porten
et helt anseligt Tog.
Fra alle Huse vajede
det lyse Danebrog.
I Gaarden var en Myldren,
og Folk gik ind og ud,
thi Husets unge Datter
hun stod i Dag som Brud.

6.
Hvor hun er smuk; godt klæder
den lyse Brudedragt.
Den hvide Hals ombølger
de lyse Lokkers Pragt.
Men mørk er hendes Mine,
og bleg er hendes Kind.
Af Øjne blaa der skuer
et sorgbetyngt Sind.

7.
Thi Bejleren hun hader.
Han gammel er og styg.
Ej tandløs Mund hun ynder
og ej krumbøjet Ryg.
Men som sig Sivet bøjer
alt for den barske Vind,
saa brudt var hendes Vilje
og bøjet hendes Sind.

8.
Trods Suk og Graad den gamle
dog havde naa't sit Maal.
Hans Vilje var som Egen.
hans Hjerte haardt som Staal.
Var spildt end hendes Lykke,
forødt det unge Liv,
hun maatte Nakken bøje
og blive ukærs Viv.

9.
Saa Fa'ren vaade Kinder,
saa lød hans Ord saa barsk:
»Er først du gift med Morten,
saa bliver du nok karsk.
Spar dine Suk og Klager

og for min Vrede skælv!
Jeg siger: Kærligheden,
den kommer af sig selv.

10.
Du leve kan som Dronning
med brave Morten Kok;«
thi rig var hendes Bejler,
det, mente han, var nok. —
»Og glem den usle Fisker,
den fattig ringe Knøs.
Før han min Datter ægter,
gaar jeg med ham til Søs.«

11.
Og Svend, hin unge Fisker
han delte hendes Sorg.
Saa inderlig han elsked'
sin lille Ingeborg.
De kendte jo hinanden
fra de var ganske smaa.
I samme Baad de gænged'
hen over Bølgen blaa.

12.
Med Muslinger de leged'
paa hviden Flyvesand,
og hver en Dag de mødtes
hvor Bølgen slog mod Strand;
men da den Tid var kommen,
han drog i Ledingsfærd,
da først han rigtig fatted'
sin Legesøsters Værd.

13.
Saa bejled' han, men neppe
det første Ord var sagt,
saa jog man ham paa Porten
med Haan og med Foragt.
Nu staar han mørk, modfalden
ved Peter Jensens Port.
Hans Moder bønligt talte,
han ænsed' det ej stort.

14.
Med sammenbidte Tænder
han staar og rynker Bryn:
Ej længer han udholder
det drøvelige Syn.
I Vognen har man løftet
den blege, tavse Brud.
Som en vanvittig styrter
i Marken vildt han ud.

15.
Han iler ned til Stranden
og springer i sin Baad.

For Livets Sorg og Jammer
der er endnu et Raad:
Paa Havets Bund at slumre,
det passer ham nu bedst. —
Og Sejlet sig udfolder
for den hvinende Blæst.

16.

Langt ud paa Søen lyder
Musikkens muntre Klang.
Til Hjerpsted Kirke Toget
har sat sig nu i Gang.
Mens Brudevognen følger
den raske Hestehov,
gaar vildt han over Bølge
for Takkel og for Tov.

17.

Omkring ham Vandet syder
som en skummende Elv,
og hvilken Vej han styrer,
det véd han neppe selv.
Han ænsrer ej den Braadsø,
der over Stævnen gik,
kun Brudeskaren følger
hans ufravendte Blik.

18.

Og hurtigt stiger Floden,
mens Stormen tager til,
og vildere sig skaber
de høje Bølgers Spil.
Den lille Baad da kastes,
som om den var en Boldt,
da saa man Brudeskaren
paa én Gang gøre Holdt.

19.

Hvor før paa grønne Enge
man gik med tørre Fod,
i Møde dem nu bruser
den fraadevilde Flod.
Ind over alt sig trænger
den vilde Bølgehær. —
»Hvem kører over Prilen
i saadant et Guds Vejr?«

20.

Og ud af Skaren kører
den gamle Mogens Vind,
imedens Vandet strømmer
i Vognen ud og ind.
At overdøve Stormen
hans Stemme knap formaar:
»Hør, Peter! trods ej Skæbnen!
Vend om! Det godt ej gaar.«

21.

»Hvad!« raabte Peter Jensen:
»Du kaider dig en Mand!
og frygter for at bløde
din Trøje med lidt Vind.
Hver Kryster kan jo vende
sin Vogn og køre hjem;
men gamle Peter Jensen
han kører vid're frem.«

22.

»For dybt det er i Prilen,«
gensvared' Vind med Ro,
»og Hest og Vogn vil svømme
før vi naar Hjerpsted Kro.
Se, ind i Vognen slikker
alt Bølgens hvide Kam.
At vende om i Tide
jeg holder ej for Skam.«

23.

Og rask sin Vogn han vender
og styrer imod Land,
og hele Brudeskaren
ham følger straks paa Stand.
Men kæk den gamle Jensen
i dybe Strøm staar ud,
i stærke Arm' han holder
den bange, blege Brud.

24.

Kun Morten Kok ham følger.
Han vove maa sit Liv.
Det vilde slet sig skikke
at svigte her sin Viv.
Haardt imod Vognens Sider
slaar Bølgerne med Magt.
Det salte Vand nedsiver
af lyse Brudedragt.

25.

Paa Agestolens Hynder
han sætte maa sin Fod.
En Gysen gennemfarer
det feberhede Blod.
Den gamle strammer Tøjlen.
Han bliver Mod i Hu:
At Vogn og Heste svømmer,
det mærker han med Gru.

26.

Ej mere Hjulet ruller
hen over Havets Bund.
dog kun et lidet Stykke,
saa har han atter Grund.
Men Havets Strømme river

ham med sig nu paa Stand.
Forgæves Pisen smælder,
han fjerner sig fra Land.

27.

Dybt Hestene de stønner,
vildt bruser Bølgens Sang,
da naar en Lyd hans Øre,
saa ræddeligt det klang.
Det var ej Havets Brusen
ej Stormens dybe Røst —
et Skrig, et Hvin, Dødsangsten
afpresset ængstet Bryst.

28.

Han skælver, ser tilbage.
Brudgommens Vogn er tom.
I Strømmen Sæder, Hynder
saa vildt sig boltrer om.
I Vand og Skum begravet
dødviet Hest han ser.
Af Haanden glider Tøjlen.
Hvad hjælper den ham mer?

29.

Thi Vognen gynger, hælder
og løftes højt paa Grund;
endnu engang den tørner
haardt imod Havets Bund.
Saa pludselig den vender
i Vejr de fire Hjul.
Den synker og forsvinder
i mørke Bølgeskjul.

30.

Da se, en Baad sig nærmer,
for fulde Sejl det gaar,
for Bougen Vandet skummer.
I den Svend Nielsen staar.
I feberagtig Spænding
han stirrer vildt omkring,
han ser en Haand fremdukke
paa Fingren gylden Ring.

31.

Et Kast, et Greb, ej slipper
hans muskelstærke Arm.
Den lille Legesøster
snart hviler ved hans Barm.
Han jubler højt og trykker
et Kys paa blege Mund
og lægger hende varsomt
paa Fiskejollens Bund.

32.

Hun smiler mat og hvisker:
»Frels Far, har du mig kær.«

Og atter Blikket mønstrer
den hvide Bølgehær.

Tæt ved ham Vognen driver
med døde Hestekrop;
men hist i Læ, hvad er det,
han der ser dukke op?

33.

Et kraftigt Slag med Aaren,
og snart han Stedet naar.
De vrede Bølger skummer
og over Ræling slaar;
men under grønne Vove,
som pisker Baadens Stævn,
hvid Lok han tror at skimte
i Havets dybe Favn.

34.

Og dybt han Armen rækker
ned i det mørke Vand,
og drager frem for Lyset
den nys saa haarde Mand.
End aander svagt Per Jensen,
— det stærke sent forgaar —.
Om Hals og Nakke kærligt
hans Datter Armen slaar.

35.

Svend Nielsen staar ved Roret
og krydser imod Land.
De naar som ved Under
den hjemlig kære Strand.
Mens hele Brudeskaren
glad slaar om dem en Ring,
Peter Jensen tar til Orde
og ser med Smil omkring:

36.

»At man maa Sindet tæmme
og fare kønt i Mag,
slaa Vand i Blod det hede,
det har jeg lært i Dag.
Trød nærmere, Svend Nielsen,
vor brave Redningsmand
med hvem jeg har forsvoren
at pløje saltan Vand.

37.

Da jeg nu ej kan nægte,
at jeg var med til Søs,
saa vil jeg Løftet holde,
hvad angaar denne Tøs.
Svend Nielsen vil jeg kalde
fra denne Dag min Søn.
Og Ingeborg, min Datter,
faar han i Bjergeløn.

Trifoliums Frø

Spis Frejas kendte Chokolader!

Chokoladefabriken „Freja“

Holger Danskesvej 102 — KØBENHAVN

SCHØNBERGS PAPIRVAREFABRIK

Aktieselskab

Vesterbrog. 29 KØBENH. Tlf. C. 7210-7211

DANSK BØLGEPAP EMBALLAGE

ALT ELEKTRISK

KEMP & LAURITZEN

Vester Voldgade 7-9 — Telefon 936
KØBENHAVN

Landsinspektørerne

A. M. Jensen & J. Bjerth-Jensen

Torvegade 11 (Hjørnet af Orla Lehmannsgade)
Telefon 490 — Postgiro 6864 — VEJLE

KØBENHAVNSKE BAGERMESTRES

NYE RUGBRØDSFABRIK A/S

Kolding Fjorddampere A/s

S.S. „FRIGGA“
S/S „FREJA“

TELEFON 1810
— 1811

Støt dansk Arbejde!

K. C. K.

H. C. Formann

(Frm. F. Meyer & Co.)

Telf. 3521

KRONPRINSESSEGADE 54

København K.

R. Færch

Cigarfabrik

Anton Boyer

Hørrelund KILDES

ny Drik **„Penang“**

*Sommerens
Solstraale*

*En Pryd paa
Middagsbordet*

*Forfriskende
til enhver Tid*

*Bør drikkes
afkølet*

Depot ved:

E. Clausen

Skolegade 46
Silkeborg-Tlf.96a

Aktieselskabet

Handels- og Landbrugsbanken

Silkeborg

Telf. 1024 (4 Linier)

Aktieselskabet

Skarrehage Mølerværk

Nykøbing Mors.

Den sjællandske Bondestands Sparekasse

Sparekassen for Randers By og Omegn

Kontortid 10—1 og 3—5
„Telefon 3310 (4 Linjer).“
Randers

Støt de sønderjydske Indsamlinger

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

P. A. KRUUSE

cand. pharm. — ODENSE

Fabrik: Kochsgade 29

Butik og Kontor: Flakhaven 1

Telefon 227

Støt dansk Industri

Snoghøj Gymnastik- højskole Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 — Vinterskole.
Skoleplan sendes.
Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Sparekassen for Haderslev Bys Omegn

Kontortid:
9—12, 2—4. Lørdag 9—1.
HADERSLEV

Ja-men

Jmas

Kaffe

smager bedst

Friktionsløs
paa egne moderne Slædetæler
Carl Schepke, Kbhvn. Etabl. 1896.
Egen Import.

Rio Radiatorer

Ribe Centralvarme-
Komfurer

Ribe Centralvarme-Kamin

Ribe Kakkelovne

Ribe Kaminer

A/S Ribe Jernstøberi

Ribe Telf. 261 (2 Linjer)
Grundlagt 1848

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Syddjydske Jernbaner

Kornhandel' Akts.

A. HÜBSCH

København

Hellerup.

Hotel

ALSSUND

SØNDERBORG

Telefon 70 og 352

vis a vis Slot - Park - Strand

Eriksen & Christensen

Aktieselskab

Korn- og
Foderstoffer

Esbjerg

Gymnastikhøjskolen.

(Fra 1. April 1927 anerkendt og
optaget paa Højskoleloven).

Plan med Oplysninger om
Skolearbejdet og om Understøt-
telse gennem Amterne eller Elev-
foreningen „O. D.“ ved

NIELS BUKH,
Ollerup.

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)
(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon-
trollens selvvirkende Kontrol.
Antager Frøavlere.

Støt de

sønderjydske

Indsamlinger

S. K. H.

Kontoret for Annoncer: Henrik Ibsensvej 4, København V. Tlf. Vester 7823.